

ва дбає про недопущення використання цільової державної підтримки для фінансування поточних потреб соціально-економічного розвитку регіонів [3].

Фінансова політика держави орієнтується також на впровадження фінансового механізму, який забезпечує раціональне використання природних ресурсів, заборону технологій, що становлять небезпеку для здоров'я та життєдіяльності людини. Використовуючи фінансові інструменти, в склад яких входять податки, штрафи й інші санкції, держава спрямовує свої зусилля на нівелювання шкідливого впливу на довкілля, впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій та закриття потенційно небезпечних об'єктів виробництва.

Висновки. Основні напрями фінансової політики держави залежать від численних зовнішніх і внутрішніх факторів. До зовнішніх належать, зокрема, фактори, що впливають із залежності держави від економічних взаємовідносин з іншими державами. До внутрішніх факторів, що формують фінансову політику, відноситься форма власності на основні засоби виробництва, структура економіки, соціальний склад населення, рівень його добробуту, інтелектуальний рівень населення, організація грошового обігу, стабільність грошової одиниці, розвиток форм кредитування, стан розвитку економіки загалом тощо. На фінансову політику впливають також інші фактори, що диктуються тими економічними умовами, які склалися на певному етапі економічного розвитку. З огляду на це, фінансова політика є динамічним процесом, що змінюється і коригується з урахуванням практичної потреби.

Література

1. Стеценко Т.О. Управління регіональною економікою : навч. посібн. / Т.О. Стеценко, О.П. Тищенко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2009. – 472 с.
2. Конституція України: Прийнята на 5-тій сесії ВРУ 28 червня 1996 року. – К. : Вид-во "Юрінком", 2007.
3. Закон України "Про транскордонне співробітництво" від 24.06.2004 р., № 1861-IV. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
4. Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 08.09.2005 р., № 2529-IV. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.
5. Стеценко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика : підручник / Д.М. Стеценко. – К. : Вид-во "Вікар", 2006. – 396 с.
6. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями.
7. Європейська хартія місцевого самоврядування.
8. Беленький П.Ю. Зовнішньоекономічна діяльність регіонів / П.Ю. Беленький, Н.А. Мікула // Регіональна політика: методологія, методи, практика : монографія / НАН України. Ін-т регіональних досліджень / за ред. акад. НАНУ М.І. Долішного. – Львів, 2001. – 719 с.
9. Tschudi H.M. Promoting transfrontier cooperation: an important factor of democratic stability in Europe / H.M. Tschudi. – Strasbourg. 4-6 June 2002. Conference materials.
10. Greta M. Euroregiony a integracja europejska / M. Greta // Wnioski dla Polski : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2003. – 519 s.
11. Żelazo A. Pojęcie współpracy transgranicznej samorządu terytorialnego / A. Żelazo // Biuletyn Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. Biuro analiz. Nr 24 (212) 2004-06-09.
12. Союз прикордонних і транскордонних регіонів. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.unioncbc.gr>
13. Dołzbłasz S. Współpraca transgraniczna w Polsce po akcesji do EU / S. Dołzbłasz, A. Raczek // Wydawnictwo UW. Warszawa 2010. – 732 s.
14. Starzyk K. Transgraniczna współpraca gospodarcza w procesie transformacji systemowej na przykładzie Polski i Niemiec / K. Starzyk // W. Malachowski (red.) Polska-Niemcy a gospodarka rynkowa, SGH 2009. – 467 s.

15. Starzyk K. Uwarunkowania rozwoju regionalnej współpracy transgranicznej, seminarium zorganizowane przez Filię Uniwersytetu w Cieszynie i Fundację Friedricha Naumanna / K. Starzyk // Cieszyn, Maj 2011.

16. Козловський Іван. Правові засади функціонування євро регіонів в Україні / Іван Козловський // Spójność społeczno-ekonomiczna a modernizacja regionów transgranicznych. Pod red. Dr. Prof. Habilitowany Michał Gabriel Woźniak, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. Rzeszów 2008. – 590 s.

17. Starzyk K. Uwarunkowania rozwoju regionalnej współpracy transgranicznej, seminarium zorganizowane przez Filię Uniwersytetu w Cieszynie i Fundację Friedricha Naumanna / K. Starzyk // Cieszyn, Maj 2012.

18. Projekt AGEG Współpraca transgraniczna dla ochrony ludzi mieszkających w dolinach większych rzek Europy przed powodzią. Sesja AGEG. Salamanka, październik, 2007.

Борис О.Л. Роль государственных финансовых ресурсов в развитии приграничных территорий

Рассмотрены место и роль государственных финансовых ресурсов в развитии приграничных территорий Украины. Рассмотрены основные цели государственной региональной финансовой политики относительно приграничных территорий Украины. Выявлено понятие трансграничного сотрудничества как ключевого для улучшения состояния украинского приграничья.

Ключевые слова: финансовая политика, финансовые ресурсы, приграничные территории, трансграничное сотрудничество, территориальное развитие.

Borshch O.L. Role of the state financial resources on the borderline territories development

The present article considers the place and role of the state financial resources for the borderline territories' development. The paper reflects main goals of the state regional financial policies of the borderline territories of Ukraine. The concept of cross-border cooperation is highlighted as the key notion for the Ukrainian borderline territories improvement.

Keywords: financial politics, financial resources, borderline territories, cross-border cooperation, territorial development.

УДК 330.322+336.531

Ст. викл. П.І. Віблій, канд. екон. наук;

асист. Х.В. Горбова, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"

ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВИТРАТ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОРПОРАТИВНОМУ СЕКТОРІ

Основну увагу приділено особливості фінансування інвестиційних витрат на реалізацію інноваційної діяльності у корпоративному секторі України. Висвітлено та проаналізовано вітчизняний досвід фінансування інвестиційних витрат.

Ключові слова: інвестиції, корпоративний сектор, інвестиційні витрати, інноваційна діяльність.

Постановка проблеми. Пріоритетом державної соціально-економічної політики проголошено стимулювання переходу економіки на інноваційну модель розвитку. За таких обставин потрібно взяти заходів щодо підтримки високопродуктивної інноваційної діяльності в корпоративному секторі, забезпечення доступу інноваційних підприємств до дешевих фінансових ресурсів. В умовах переходу економіки на інноваційну модель розвитку більшість інвестицій мають бути інноваційно орієнтованими, тобто внаслідок реалізації інвестиційних проектів мають спостерігатися позитивні інноваційні трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальна кількість публікацій на тему фінансування інвестиційних витрат на реалізацію інноваційної діяльності у корпоративному секторі загалом є значною. Вагомий внесок у дослідження і розроблення теоретичних і практичних аспектів щодо фінансування інвестиційних витрат на реалізацію інноваційної діяльності здійснило багато вчених, зокрема: С.В. Захарін, Ю.М. Бажал, П.Ю. Буряк, С.О. Ішук, Л.І. Федулова. Проте головним їх недоліком є те, що вони переважно базуються на реалізації інвестиційних проектів без врахування інноваційної діяльності.

Метою роботи є дослідження тенденцій фінансування інвестиційних витрат на реалізацію (здійснення) інноваційної діяльності в корпоративному секторі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим напрямом інвестиційної діяльності суб'єктів корпоративного сектору (корпоративних структур) є вкладення інвестицій у реалізацію інноваційних проектів. Це пов'язано з тим, що значна частина корпоративних структур (насамперед акціонерних товариств) була утворена на базі великих підприємств, що були створені ще за часів СРСР, і традиційно схильні до розробки та впровадження інновацій.

Інноваційна активність в економіці України залишається традиційно низькою, інноваційною діяльністю у 2011 р. займалося лише 13,8 % обстежених підприємств, а питома вага реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізації становила 4,8 %. Вищу за середню інноваційну активність демонструють підприємства з виробництва нафтоперероблення, хімічної та нафтохімічної промисловості, а також машинобудування.

Протягом 2007-2009 рр. обсяг фінансування інновацій збільшувався, а в структурі фінансових джерел інноваційної діяльності провідною була частка власних коштів підприємств і організацій (табл. 1). Частка власних коштів суб'єктів корпоративного сектору у структурі фінансування інноваційної діяльності, починаючи з 2008 р., має тенденцію до падіння, насамперед через стрімке розширення частки кредитів (від 7,1 % у 2006 р. до 33,7 % у 2009 р.).

У 2010 р. зафіксовано зниження обсягу фінансування інноваційної діяльності, зокрема через стрімке зниження обсягу кредитного ресурсу (від 4,0 млрд грн у 2009 р. до 0,9 млрд грн у 2010 р.). Частка кредитного джерела у структурі фінансування інноваційної діяльності знизилася до 11,8 %. У 2011 р. обсяг інвестиційних витрат, спрямованих на реалізацію інноваційної діяльності, дещо підвищився, передусім за рахунок іноземних інвесторів (від 1512,9 млн грн у 2010 р. до 2411,4 млн грн у 2011 р.). У структурі фінансування інноваційної діяльності зафіксовано тенденцію до збільшення частки іноземного інвестування та зниження частки бюджету.

Проаналізуємо загальні тенденції інноваційної активності в корпоративному секторі (табл. 2).

Показник відносної інноваційної активності підприємств корпоративного сектору є вищим, ніж середній по економіці показник. Це свідчить про те, що корпоративна форма формування капіталу та загальна організація кор-

поративного управління є відносно сприятливою до інновацій (а відтак – і до інноваційних інвестицій), аніж на підприємствах інших секторів. Серед підприємств корпоративного сектору вищу інноваційну активність демонструють відкриті акціонерні товариства [2].

Табл. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності протягом 2007-2011 рр.

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Фактичний обсяг, млн грн					
Усього	6160,0	10821,0	11994,2	7949,9	8045,5
У т.ч. за рахунок:					
Коштів державного бюджету	114,4	144,8	336,9	127,0	87,0
Коштів місцевих бюджетів	14,0	7,3	15,8	7,4	5,7
Власних коштів підприємств і організацій	5211,4	7969,7	7264,0	5169,4	4775,2
Кредитів банків та інших позик	522,6	2000,7	4045,0	941,6	622,0
Коштів вітчизняних інвесторів	26,3	26,2	169,5	31,0	31,0
Коштів іноземних інвесторів	176,2	321,8	115,4	1512,9	2411,4
Інших джерел	95,1	350,5	47,6	160,6	113,2
Структура, %					
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
У т.ч. за рахунок:					
Коштів державного бюджету	1,9	1,3	2,8	1,6	1,1
Коштів місцевих бюджетів	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Власних коштів підприємств і організацій	84,6	73,7	60,5	65,0	59,4
Кредитів банків та інших позик	8,5	18,5	33,7	11,8	7,6
Коштів вітчизняних інвесторів	0,4	0,2	1,4	0,4	0,4
Коштів іноземних інвесторів	2,9	3,0	1,0	19,0	30,0
Інших джерел	1,5	3,2	0,5	2,1	1,4

Складено за даними Держстату [1]. Розрахунки автора.

Табл. 2. Інноваційна активність у корпоративному секторі

Суб'єкти	Кількість інноваційно активних корпорацій, од.				Рівень інноваційної активності, %			
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Усього	1472	1397	1411	1462	14,2	13,0	12,8	13,8
В т.ч.:								
Господарські товариства	1102	1053	1035	1061	16,4	15,0	14,4	14,2
З них:								
Відкриті акціонерні товариства	455	435	385	362	22,7	22,6	21,1	19,2
Закриті акціонерні товариства	239	207	200	190	20,9	18,9	18,9	17,1
Товариства з обмеженою відповідальністю	408	411	448	509	11,4	10,3	10,4	12,0
Об'єднання підприємств	3	3	2	2	13,6	13,6	8,3	8,0

Складено та розраховано автором.

Інноваційно пасивними є статутні об'єднання підприємств, що і не дивно, враховуючи значні прогалини у законодавстві з питань охорони прав інтелектуальної власності та розподілу результатів спільної діяльності.

Корпоративний сектор формує до 80 % загального обсягу інвестиційних витрат на організацію інноваційної діяльності в економіці. До 2010 р. обсяг інвестиційних витрат на організацію інноваційної діяльності як в економіці, так і в корпоративному секторі щорічно зростав. У 2010 р. відповідні обсяги різко знизилися, що стало наслідком погіршення фінансового стану підприємств (зменшення прибутковості, зростання взаємної заборгованості, неповернення ПДВ та ін.) через системну економічну кризу [3]. Певну негативну роль відіграла і політика стерилізації грошової пропозиції, а також значні валютні коливання, які унеможливили ефективне планування результатів операційної та фінансової діяльності.

Частка власних джерел інвестицій, що спрямовувалися на організацію інноваційної діяльності, у загальній структурі джерел інвестицій до 2009 р. зменшувалася як по економіці, так і в корпоративному секторі, що пояснюємо розширенням можливостей підприємств щодо залучення інших джерел (зокрема кредитів банків та інших позик, а також інвестування з використанням можливостей фондового ринку). Така тенденція є цілком закономірною в умовах стрімкого економічного зростання та розширення спектра фінансових інструментів. У 2010 р. ця частка знову почала зростати через унеможливлення залучення інвестицій з інших джерел. Значний тренд пояснюємо насамперед утрудненням доступу суб'єктів корпоративного сектору до зовнішніх джерел фінансування інноваційної діяльності, передусім кредитного ресурсу. У 2011 р. ця частка знову почала знижуватися, що пояснюємо стрімким зростанням частки інвестицій, залучених з іноземних джерел.

Серед підприємств корпоративного сектору найвищу частку інвестування інноваційної діяльності за рахунок власних джерел зафіксовано серед акціонерних товариств закритого типу (79,1 %). Це пояснюємо небажанням менеджменту закритих акціонерних товариств залучати інвестиції з інших джерел, оскільки це пов'язано із необхідністю розкриття інформації про результати власної діяльності.

Протягом 2007-2008 рр. обсяг власних джерел інвестицій, що спрямовувалися на організацію інноваційної діяльності, зростав як по економіці, так і в корпоративному секторі. Проте протягом 2009-2011 рр. цей обсяг зменшився, вочевидь через погіршення фінансового стану підприємств внаслідок посилення економічної кризи.

У структурі джерел фінансових ресурсів інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності корпоративного сектору значну частку також займають іноземні інвестиції. Серед залучених джерел інвестиційних ресурсів, вкладених у інноваційні проекти, найбільше значення мають кошти іноземних інвесторів (30,0 % загалом по економіці та 16,1 % у корпоративному секторі), кошти вітчизняних інвесторів (по 0,4 % в економіці та у корпоративному секторі), кошти державного бюджету (1,1 % в економіці та 0,2 % у корпоративному секторі) [4]. Таким чином, оскільки основним джерелом інноваційних інвестицій є власні ресурси, можливість істотного нарощування інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності полягає в оздоровленні фінансового стану підприємств та організацій.

До 2009 р. обсяг реалізованої інноваційної продукції зростав як загалом по економіці, так і в корпоративному секторі. Найбільший обсяг реалізованої інноваційної продукції формують акціонерні товариства закритого типу (19,2 млрд грн у 2011 р., або майже 2/3 від загального обсягу у корпоративному секторі). Показник частки обсягу реалізації інноваційної продукції у загальному обсязі реалізації у корпоративному секторі (5,4 % у 2011 р.) перевищує аналогічний загальноекономічний показник (5,0 % у 2011 р.), що свідчить про відносну вищу результативність інвестування інноваційної діяльності у корпоративному секторі [5].

Підприємства корпоративного сектору, які реалізовували інноваційну продукцію за межі України, становлять по економіці 33,6 % інноваційно активних підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України, водночас серед підприємств корпоративного сектору аналогічний показник досяг значення 35,5 %. Це свідчить про більшу зацікавленість іноземних замовників і покупців у інноваційній продукції саме підприємств корпоративного сектору. Серед підприємств корпоративного сектору найбільшу частку інноваційних підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію за межі України, мали акціонерні товариства відкритого типу (42,6 %). Це пояснюють тим, що відкриті акціонерні товариства були організовані переважно на базі потужних машинобудівних підприємств, що були створені за часів СРСР, які мали широкі експортні зв'язки.

Підприємства корпоративного сектору становлять приблизно половину від загальної кількості підприємств, що впроваджують нові технологічні процеси. У корпоративному секторі, однак, формується приблизно 3/4 впроваджених інноваційних видів продукції та нових технологій. Отож, у середньому на одному інноваційно активному підприємстві корпоративного сектору впроваджується значно більше нових технологічних процесів, ніж у середньому на одному інноваційно активному підприємстві інших секторів.

Іноземні інвестиції, завдяки яким здійснюється в Україні інноваційна діяльність, спрямовуються здебільшого на підприємства корпоративного сектору. У 2011 р. до корпоративних структур було спрямовано 98,2 % іноземних інвестицій, що вкладено у реалізацію інноваційних проектів.

Вкрай незначну частину коштів отримують підприємства державної форми власності (0,9 млн, або 0,8 % від загального обсягу), що можна пояснити намаганням держави в особі її органів уникнути "проникнення" іноземного капіталу до процесу реалізації стратегічно важливих інноваційних проектів. Зовсім не отримують іноземних інвестицій на здійснення інноваційної діяльності підприємства приватної форми власності. Ці тенденції певною мірою корелюють і з тенденціями інноваційної активності підприємств різних форм власності в Україні. Найбільш інноваційно пасивними є підприємства приватної та комунальної форм власності. Цілковито природньо, що іноземні інвестори некладають кошти у здійснення їхньої інноваційної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У період економічної кризи суб'єкти корпоративного сектору відчули звуження усіх джерел фінансування інвестицій та інновацій, погіршилися фінансові результати еко-

номічної діяльності, відбулося скорочення платоспроможного попиту. Зношеність основних засобів у більшості видів економічної діяльності сягає 60 %, корпоративні структури використовують фізично і морально застаріле обладнання, через що основна частина обігових фондів спрямовуються не на закупівлю нового обладнання, а на ремонт старого.

Враховуючи, що лівову частку інвестиційних ресурсів корпоративних структур сформовано завдяки коштам амортизаційного фонду, державна інвестиційна політика має бути спрямована на визначення оптимальних параметрів регулювання механізмів нарахування та використання амортизації.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2010 рік : стат. вид. / за ред. О.О. Осауленка. – К. : Вид-во "Август Трейд", 2011. – 559 с.
2. Захарін С.В. Макроструктурні особливості інвестиційного процесу в корпоративному секторі / С.В. Захарін // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2008. – № 6. – С. 27-36.
3. Касич А.О. Теоретичні і методичні основи аналізу внутрішніх джерел фінансування інвестиційної діяльності / А.О. Касич // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2011. – № 3. – С. 243-249.
4. Захарін С.В. Перспективні напрями розвитку фінансової системи в контексті стимулювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності / С.В. Захарін // Проблеми науки. – 2010. – № 3. – С. 13-19.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки" від 29 вересня 2010 р., № 1900-р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.

Вибль П.І., Горбова Х.В. Финансирование инвестиционных расходов на реализацию инновационной деятельности в корпоративном секторе

Основное внимание уделено особенности финансирования инвестиционных расходов на реализацию инновационной деятельности в корпоративном секторе Украины. Отражен и проанализирован отечественный опыт финансирования инвестиционных расходов.

Ключевые слова: инвестиции, корпоративный сектор, инвестиционные расходы, инновационная деятельность.

Vibly P.I., Gorbova Kh.V. Financing of investment charges for realization of innovative activity in a corporate sector

The features of financing of investment charges for realization of innovative activity in the corporate sector of Ukraine are examined. Home experience of financing of investment charges is reflected and analysed.

Keywords: investments, corporate sector, investment charges, innovative activity.

УДК 338.[48+246]

Викл. Н.В. Василюх –

Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Ужгород

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Висвітлено основні аспекти державного регулювання розвитку ринку туристичних послуг, зокрема важелі державного регулювання. Спираючись на аналіз наукової літератури, автор зробив обґрунтовані пропозиції стосовно державного впливу на розвиток ринку туристичних послуг. Запропоновано механізм державного регулювання розвитку ринку туристичних послуг.

Ключові слова: туристична галузь, ринок туристичних послуг, державне регулювання, туристична політика держави.

Постановка проблеми. Вітчизняна туристична галузь відіграє надзвичайно важливу роль у соціально-економічному житті країни. Зростає її статус і зацікавленість держави в подальшому розвитку галузі, посилюється вплив туризму практично на всі сфери життя й діяльності людини. Необхідно, щоб державна влада на всіх рівнях у всіх країнах, особливо парламенти, відігравала активну роль у справі створення сприятливих умов для туризму і, зокрема, надавали фінансові та інші ресурси для реалізації всеохопних програм у сфері туризму [1, с. 45].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато науковців здійснюють дослідження розвитку туризму, але шляхів та механізмів його державного регулювання окремо не розглядали. У працях таких науковців: Л.Г. Агафонова, А.М. Виноградська, В.К. Євдокименко, В.Ф. Кифяк, В.С. Кравців, М.П. Крачило, В.І. Мацола, С.В. Мельниченко, Т.І. Ткаченко, І.М. Школа проаналізовано окремі аспекти розвитку міжнародного туризму, його регулювання в Україні та за кордоном.

Мета дослідження. Обґрунтування державного регулювання розвитку туристичних послуг.

Виклад основного матеріалу. Одним з головних суб'єктів туристичного ринку, який встановлює в національних масштабах правила поведінки на ньому і своєю діяльністю може як активізувати туристичний ринок, так і гальмувати його розвиток, є держава, яку в собі уособлюють органи державного управління. Правову основу державного регулювання туристичної діяльності закладає Закон України "Про туризм" в редакції від 2003 р.

Регулювання в галузі туризму здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції [2]. Спробуємо, спираючись на аналіз наукової літератури, визначити, чи відповідає сучасний стан державного регулювання туристичної діяльності завданням активізації туристичного ринку в Україні. Так, В.І. Биркович наводить схему важелів державного регулювання розвитку туристичного бізнесу (рис. 1).

Спираючись на дослідження досвіду іноземних країн, В.І. Биркович доходить висновку, що зазначені важелі є такими, що не повною мірою відповідають реальним потребам та можливостям туристичного ринку в Україні. Так, на його погляд, державне регулювання в цю галузь має як свої інструменти застосовувати:

- пільгове оподаткування туристичної діяльності, або її окремих видів (особливо в регіонах, де туристичний ринок знаходиться в занепаді);
- запровадити систему екологічного страхування;
- створити систему інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку туристичного ринку.